

مروری بر سخنان رهبری در پاسخ به شبهات

مرتضی عباسی*

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی روش‌های پاسخگویی به شبهات از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای می‌پردازد. شبهات، در دنیای امروز، به‌عنوان جایگزینی جدی برای جنگ نظامی مطرح هستند و همچون تیرهای زهرآگین بر پیکره عقاید مؤمنان فرود می‌آیند و رفته‌رفته به کاهش اثرگذاری آن ملت الهی منجر می‌شوند. این مقاله به تحلیل روش‌های پاسخگویی عالمی می‌پردازد که به دلیل نوع مسئولیت‌های همواره در خط مقدم پاسخگویی به شبهه‌افکنان قرار دارد و توانمندی‌های او بر کسی پوشیده نیست.

نگارنده به بیان روش‌های ترکیبی پاسخگویی ایشان که شامل پاسخ به اصل شبهه با مخاطب‌شناسی دقیق، ملاحظه زمان و مکان و همچنین پیشگیری و پیش‌بینی هوشمندانه، می‌پردازد. همچنین، استفاده از رسانه‌های نوظهور و هنرهای جذاب متناسب با ذائقه مخاطب در انتقال مطالب و پاسخگویی به شبهات از دیگر مواردی است که ایشان بر آن تأکید دارند. برنامه‌ریزی دقیق و به‌کارگیری تمامی ظرفیت‌های سازمانی و غیرسازمانی را در رفع شبهات لازم می‌داند.

این تحقیق برای تلاشگران حوزه پاسخگویی به شبهات، دریچه‌ای جدید ایجاد کرده و مطالبی را در اختیارشان قرار می‌دهد تا با استفاده از این روش‌ها، صرفاً به پاسخگویی اکتفا نکرده و از عوامل مفید دیگر غفلت نکنند. این پژوهش به روش توصیفی تحلیلی، برگرفته از بیانات و کتب مرتبط با سخنان ایشان است.

واژگان کلیدی: روش‌شناسی، روش پاسخگویی، شبهات، آیت‌الله خامنه‌ای.

مقدمه

در طول تاریخ دین مبین اسلام، به‌ویژه در مذهب تشیع، خاصه در حکومت‌های دینی مبتنی بر ولایت‌مداری، علاوه بر جنگ‌ها و صدمات فیزیکی، اعتقادات و فرهنگ دینی نیز دچار آسیب‌های جدی و انحرافات عجیبی شده است. این انحرافات نتیجه‌ای جز شکل‌گیری فرق و مذاهب مختلف و تفسیرهای متفاوت از دین اسلام به‌دنبال نداشته است، تا جایی که گروهی به تکفیر یکدیگر پرداخته و برای حذف مخالفان خود تلاش کرده‌اند. در این بین، دشمنان قسم‌خورده اسلام که نه تنها از وجود دین اسلام متنفرند، بلکه آرزوی نابودی آن را دارند، با سوءاستفاده از این اختلافات به‌جای نفع بردن از فضاهای ایجادشده، از شکاف‌های اجتماعی نهایت بهره را می‌برند. بر همین اساس، شبهه‌افکنی و گمراهی به امری رایج تبدیل شده و به فتنه‌هایی ویرانگر منجر می‌شود؛ علی‌علیه به‌درستی فرمودند: «از شبهه دوری کنید، زیرا شبهه به قصد فتنه و گمراه کردن ساخته شده است» (میزان الحکمه، حدیث ۹۱۰۲).

سؤال اصلی این تحقیق بر این اساس شکل می‌گیرد که شبهات، به‌ویژه زمانی‌که به فتنه تبدیل شوند، خطرناک و ویرانگر می‌گردند. در قرآن کریم نیز به ضرورت جهاد در برابر فتنه اشاره شده است: «وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ» (بقره: ۱۹۳). بنابراین با توجه به تفاوت و تنوع شاکله شبهات و محتوای آنها روش‌های پاسخگویی و اولویت در گزینش آنها نیز در کانون توجهات کنشگران قرار می‌گیرد، لذا توجه به سرمایه‌گذاری علمی و فکری برای پاسخگویی به شبهات و روش‌شناسی آن، از اهمیت بالایی برخوردار است.

ضرورت تحقیق در این زمینه به‌ویژه در شرایط کنونی، به‌خاطر گسترش رسانه‌های اجتماعی و امکان دسترسی سریع به اطلاعات، حائز اهمیت است. این پژوهش نیاز به چارچوبی مؤثر برای پاسخگویی به شبهات را برجسته می‌کند و دقیقاً براین اساس نگارش مقاله حاضر توجیه می‌شود.

پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که در زمینه روش‌های پاسخگویی به شبهات، مطالعات متعددی انجام شده است، اما اکثراً فاقد تحلیل جامع نگرش آیت‌الله خامنه‌ای هستند. در این میان، تنها تعداد معدودی از آثار در خصوص روش‌شناسی پاسخگویی به شبهات از منظر اهل‌بیت علیهم‌السلام وجود دارد.

فرضیه این مطالعه این است که آیت‌الله خامنه‌ای با تکیه بر تجربه‌های طولانی‌مدت و ارتباط مستقیم با جوانان و اقشار مختلف جامعه، روش‌های مؤثری برای پاسخگویی به شبهات ارائه می‌دهد که به جهت‌گیری بهتر اعتقادی و اجتماعی کمک شایانی می‌کند. همچنین، سخنان امام خمینی علیه السلام در مورد آیت‌الله خامنه‌ای نشان‌دهنده مهارت و توانایی ایشان در روشنگری و پاسخگویی به شبهات است.

این مقاله به واکاوی و بررسی روش‌شناسی پاسخگویی مقام معظم رهبری می‌پردازد و هدف آن ارائه چارچوبی منسجم و مبتنی بر تجارب موفق در این زمینه است. روش‌های به کارگرفته شده توسط ایشان عبارتند از:

۱. پاسخ به شبهه از راه تولید فکر و کلام قوی اسلام و رصد خاستگاه آن

آیت‌الله خامنه‌ای بر اهمیت عمل پیشگیرانه در پاسخگویی به شبهات تأکید دارند. ایشان معتقدند که باید افکار و نظرات اسلامی متناسب با هر عصر و زمان مطرح شوند و اطلاعات مخاطبان، به‌ویژه جوانان، در برابر دشمنان و شبهه‌افکنان تقویت گردد. به گفته ایشان، حوزه‌های علمیه باید علاوه بر پاسخگویی به شبهات موجود، اقدام به تولید فکر کنند تا قبل از مطرح شدن شبهات، آمادگی لازم را داشته باشند. ایشان بیان می‌کنند که غالب اوقات، شبهاتی که مطرح می‌شود، دارای خاستگاه‌های بیگانه و غربی هستند که باید شناسایی و قبل از ورود به ذهن‌ها، به آنان پاسخ داده شود.

آیت‌الله خامنه‌ای همچنین تأکید می‌کنند که نباید همیشه به‌صورت تدافعی عمل کرد و منتظر ورود شبهات باشیم. به جای آن، لازم است که زمینه‌های ایجاد شبهات شناسایی و مبانی قوی اسلامی تبیین گردند؛ چراکه کلام و فلسفه اسلامی دارای قوت بالایی است و باید به‌صورت فعال به استقبال شبهات رفت.

ایشان در ادامه اشاره دارند که یکی از وظایف اصلی حوزه‌های علمیه، تولید فکر اسلامی و تحکیم مبانی اعتقادی است. این تولید فکر نه‌تنها به مقابله با شبهات دشمنان کمک می‌کند، بلکه به تقویت بنیه اعتقادی و علمی جامعه نیز می‌انجامد. این رویکرد تأکید می‌کند که با شناخت دقیق زمینه‌های شبهات و تقویت مفاهیم اسلامی در میان جوانان، می‌توان از اثرات منفی این شبهات جلوگیری کرد و به تقویت باورهای دینی و فرهنگی جامعه کمک نمود. ایشان می‌فرمایند:

«کار در زمینه برخورد با شبهات هم برای حوزه لازم است؛ باید فکر اسلامی را تولید کنند یا پاسخ دهند به شبهاتی که هنوز مطرح نشده! ما نباید منتظر باشیم که شبهات را مطرح کنند آنگاه بنا به جواب دادن بگذاریم. باید افرادی این توانایی را داشته باشند که شبهات را قبل از ورود به حوزه‌های فکری و ذهنی، جست‌وجو کنند؛ آن را در خاستگاه‌های آن جست‌وجو کنند - غالب شبهاتی که افرادی که خودشان را روشن فکر قلمداد می‌کنند مطرح می‌کنند خاستگاه بیگانه و غربی دارد. گاه پنجاه یا صد سال از اعتبار آنها گذشته... فضایی ما باید خاستگاه شبهات را پیدا کند، خودشان را آماده و مجهز کنند که قبل از ورود شبهه، ذهن‌ها را مصونیت ببخشند.» (بیانات آیت‌الله خامنه‌ای در درس خارج فقه، ۱۳۸۰/۰۶/۱۹).

«ما در برابر شبهات نباید همیشه به صورت تدافعی عمل کنیم. بنشینیم تا شبهه‌ای بیاید حتی یک مقدار هم از آمدن شبهه دیر خردار شویم خوب جاگیر بشود بعد آنها زبان باز کنند بعد ما تازه به فکر بیافتیم این شبهه را برطرف کنیم باید زمینه‌های ایجاد شبهه را شناخت مبانی بسیار قوی و... در اختیار داریم، کلام ما خیلی قوی است؛ فلسفه ما بسیار والاست؛ در فقه ما چیزهای بسیار عجیبی هست که در جاهای دیگر دیده نمی‌شود. ما به استقبال حرف برویم؛ به استقبال شبهه برویم.» (بیانات در آغاز درس خارج فقه، ۱۳۷۹/۰۶/۲۰).

۲. استفاده از روش‌های جدید و به روزرسانی شده در پاسخ به شبهات

آیت‌الله خامنه‌ای بر این باورند که در پاسخ به شبهه باید از ابزارهای بروزرسانی شده و جدید استفاده کرد، به نظر ایشان استفاده از فناوری‌های جدید ارتباطی، بسیار مؤثر است؛ ایشان بر این باورند که نمی‌توان در پاسخ به شبهه‌های گوناگونی که در رسانه‌هایی مانند تلویزیون، رادیو و رایانه و امثال این‌ها به صورت انبوه ریخته می‌شود به روش‌های قدیمی اکتفا کرد و ایستادگی نمود.

ایشان می‌فرماید: «عزیزان من! امروز تهاجم فرهنگی با استفاده از ابزارها و فناوری‌های جدید ارتباطی خیلی جدی است. صدها وسیله و اطلاعات به سمت فکر جوان و نوجوان ما وجود دارد. انواع شیوه‌های تلویزیونی و رادیویی و رایانه‌ای و امثال این‌ها دارند استفاده می‌کنند و همین طور به صورت انبوه، افکار و شبهه‌های گوناگون را در آنها می‌ریزند. باید

در مقابل این‌ها استاد امروز نمی‌شود به همان روش‌های قدیمی خودمان اکتفا کنیم البته که جوان نمی‌آید.» (بیانات در دیدار روحانیون استان سمنان، ۱۳۸۵/۰۸/۱۷).

۳. به‌کارگیری سخنان حکمت‌آمیز و غیرمشتبه

آیت‌الله خامنه‌ای در دیدار جمعی از روحانیون پس از آنکه منشأ تبلیغ و هدف تبلیغ را به‌عنوان دو رکن از عوامل تبلیغ نام می‌برند، به‌روش تبلیغ پرداخته و آن را بسیار مهم عنوان می‌فرمایند ایشان در این راستا به آیه مبارکه‌ای از قرآن اشاره نموده و به توضیح آن می‌پردازند که سخنی حکیمانه است؛ ایشان بر این باورند که سخن حکیمانه در پاسخگویی به شبهات هم مستحکم است و هم غیرمتشابه؛ ایشان می‌فرمایند: «عامل سوم؛ عبارت از روش است، روش‌ها خیلی مهم است، در همین آیه مبارکه (ادع الی سبیل ربک بالحکمه) روش را بیان فرموده است. سخن حکمت‌آمیز؛ یعنی سخن محکم، سخن غیرمشتبه، سخن غیرموهون و ضعیف، حکمت همه این‌ها را دارد، سخن حکیم است؛ یعنی حکمت‌آمیز است؛ هم مستحکم است و هم در مقابل متشابه است.» (در دیدار جمعی از روحانیون، ۱۳۷۶/۱۰/۰۳).

۴. توجه به جنسی شبهه

آیت‌الله خامنه‌ای بر این باورند که برای پاسخگویی مؤثر به شبهات، شناخت جنس و نوع هر شبهه اهمیت بسزایی دارد. ایشان تأکید می‌کنند که وقتی شبهه‌ای به موضوعات روز مرتبط می‌شود، لازم است پاسخ‌گو به‌ویژه در زمینه‌های اعتقادی، اقتصادی، اجتماعی و تربیتی، تسلط کافی داشته باشد تا بتواند به‌طور مؤثر پاسخ دهد و از اعتقادات دفاع کند. به‌علاوه، ایشان به این نکته اشاره دارند که شبهات فعلی عمدتاً متفاوت از شبهاتی هستند که در گذشته، نظیر صد یا دویست سال قبل مطرح می‌شدند. شبهات جدید، غالباً به‌عنوان ابزارهایی برای إلقا به ذهن جوانان و دانش‌آموزان مورد استفاده قرار می‌گیرند. بنابراین، ضروری است که حوزه‌های علمیه و روحانیون در برابر این شبهات ایستادگی کنند و رویکردهای مناسبی برای پاسخگویی اتخاذ نمایند.

این رویکرد نشان‌دهنده اهمیت درک دقیق تحولات و چالش‌های روز در فرایند پاسخگویی به شبهات و ضرورت ارتقای مهارت‌های پاسخ‌گویان در مواجهه با این مدیریت پیچیده و مستمر است.

ایشان می‌فرمایند: «امروز شما برای اینکه اسلام را، دین را، حقیقت را، صراط مستقیم را هم به مردم نشان بدهید هم مردم را در این صراط به راه بیاندارید، با مشکلات بزرگی روبرو هستید باید با زمان خودمان تطبیق دهیم.

شبهه‌های امروز شبهه‌های صد سال و دویست سال قبل نیست. شبهه‌هایی که در ذهن جوان شما، دانشجوی شما حتی دانش آموز شما إلقاء می‌کنند شبهه‌هایی از جنس روز است. در مقابل این کی می‌خواهد بایستد.» (بیانات در دیدار روحانیون و طلاب تشیع و تسنن کردستان، ۱۳۸۸/۰۲/۲۳).

۵. بصیرت افزایی همراه با معرفی الگوهای با عظمت در این زمینه

آیت‌الله خامنه‌ای با اشاره به جنگ صفین و روش شخصیتی مانند عمار یاسر در پاسخگویی به شبهات اشاره می‌کنند که وقتی تاریخ جنگ صفین را مطالعه می‌کنند، لرزشی به دل ایشان می‌افتد. آیت‌الله خامنه‌ای این‌گونه توصیف می‌کنند که امیرالمؤمنین علیه السلام با لشکریانش در مقابل معاویه قرار داشت و در این صف عظیم، تزلزل‌هایی رخ می‌داد. این وضعیت بارها پیش می‌آمد و برخی از زمان‌ها خبر می‌رسید که در جبهه‌ای فردی به شک و تردید افتاده و می‌پرسید که چرا جنگ می‌کنیم و فایده آن چیست؟ در این شرایط، اصحاب خاص و مخلص امیرالمؤمنین علیه السلام، که از ابتدا با او همراه بودند، پیش قدم می‌شدند؛ به ویژه عمار یاسر که نقش مهمی در این میان ایفا می‌کرد. در ادامه آیت‌الله خامنه‌ای به یاد می‌آورند که عمار یاسر در یکی از موارد به دفاع از حقایق پرداخته و استدلال‌های قوی‌ای را به‌عنوان دلایل زنده بیان کرده است. او متوجه شد که عده‌ای دچار شبهه شده‌اند و با رفتن به آنجا، سخنرانی کرد. عمار یکی از نکات مهمی که در سخنرانی‌اش مطرح کرد، به پرچم بنی‌امیه اشاره داشت و گفت که این پرچم را در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم دیده است. او بیان کرد که افرادی که زیر این پرچم ایستاده‌اند، همان افراد روز جنگ احد هستند؛ یعنی معاویه و عمرو عاص. عمار با تأکید بر این نکته، یادآور شد که آن زمان آنها به کافر بودن خود افتخار می‌کردند، اما امروز زیر این پرچم ادعا می‌کنند که مسلمان و طرفدار قرآن و رسول خدا هستند.

ایشان این وضعیت را به‌عنوان نشانه‌ای از بصیرت توصیف کرد و خاطر نشان کرد که عظمت عمار یاسر به همین درک و بینش عمیق او برمی‌گردد. ایشان در این باره می‌فرمایند:

«تاریخ جنگ صفین را که انسان می‌خواند، دلش می‌لرزد. در این صف عظیمی که امیرالمؤمنین علیه السلام به‌عنوان لشکریان راه انداخته بود و تا آن منطقه حساس - شامات - در مقابل معاویه قرار گرفته بود تزلزل اتفاق می‌افتاد، بارها این اتفاق افتاد، چند ماه قضایا طول کشید وقت خبر می‌آوردند که در فلان جبهه یک نفری شبهه‌ای برایش پیدا شده است، شروع کرده است به این که آقا؛ چرا داریم می‌جنگیم؟ چه فایده دارد؟ چه، چه، اینجا اصحاب امیرالمؤمنین علیه السلام؛ یعنی درواقع اصحاب خاص و خالصی که از اول اسلام با امیرالمؤمنین علیه السلام همراه بودند و از امیرالمؤمنین علیه السلام جدا نشدند جلو می‌افتادند از جمله جناب عمار یاسر رضی الله عنه که مهمترین کار را ایشان می‌کرد.» (در دیدار مردم قم در سالگرد قیام نوزده دی، ۱۳۸۸/۱۰/۱۹).

«یکی از دفعات عمار یاسر - ظاهراً عمار بود - استدلال کرد ببینید چه استدلال‌هایی است که انسان همیشه می‌تواند به‌عنوان استدلال زنده در دست داشته باشد. ایشان دید یک عده‌ای دچار شبهه شده‌اند، خودش را رساند آنجا سخنرانی کرد. یکی از حرف‌های او در این سخنرانی این بود که گفت؛ این پرچمی که شما در جبهه مقابل می‌بینید این پرچم را من در مقابل رسول خدا صلی الله علیه و آله دیدم - پرچم بنی‌امیه - زیر این پرچم همان کسانی آن روز ایستاده بودند که امروز هم ایستاده‌اند. معاویه و عمروعاص... از این علامت بهتر؟ ببینید چه علامت خوبی است. پرچم همان پرچم جنگ احد است. آدم همان آدم‌هایند در جبهه‌ای دیگر، در جبهه مقابل. فرقی این است که آن روز آنها ادعا می‌کردند و معترف بودند و افتخار می‌کردند که کافرند، امروز همان‌ها زیر آن پرچم ادعا می‌کنند که مسلم‌اند و طرفدار قرآن و پیغمبرند اما آدم‌ها همان آدم‌هایند پرچم همان پرچم است. خب این‌ها بصیرت است، اینقدر که ما عرض می‌کنیم بصیرت بصیرت؛ یعنی این. عظمت امثال عمار یاسر به همین است.» (صلح میرزایی، ۱۴۰۰، ص ۸۴).

۶. آگاهی و توجه به روح اعمال و عبادات

آیت‌الله خامنه‌ای در جایی که شبهه ایجاد شده با ظاهری فریبنده و پوششی از حق می‌باشد روش پاسخگویی را در توجه دادن مخاطب فریب خورده به روح و نتیجه آن عمل ظاهری می‌داند.

ایشان با اشاره به هشت سال دفاع مقدس می‌فرمایند که وقتی بچه‌ها به برخی سنگرهای

مهاجم وارد می‌شدند و آنها را اسیر می‌کردند، در سنگرهایشان مهر و تسبیح پیدا می‌کردند. این وضعیت مشابه به کسانی بود که در مقابل امیرالمؤمنین علیه السلام قرار داشتند و در آن زمان نیز نماز می‌خواندند. این باعث می‌شد که برخی به شبهه بیفتند. عمار یاسر به سراغ این افراد می‌رفت و نشان‌دهنده هوشیاری و آگاهی او بود. وجود چنین افرادی ضروری است.

آیت‌الله خامنه‌ای توضیح می‌دهند که اگر روح اعمال و عبادات، که همان توجه به خدا و عبودیت اوست، برای کسی روشن نشود و نتواند خود را در واجبات به عبودیت خدا نزدیک کند، کار او سطحی خواهد بود و این ایمان سطحی در خطر است که در تاریخ اسلام نیز به وضوح دیده می‌شود.

ایشان تأکید می‌کنند که باید مانند عمار یاسر هوشیار بود و وظیفه را فهمید. ایشان می‌گویند نمی‌توان به بهانه اینکه این موضوع به من ربطی ندارد، از وظیفه خود شانه خالی کرد. امروز هر روحانی و هر کسی که عمامه به سر دارد، به موجب لباسش، موظف است که از حکومت اسلام و حاکمیت قرآن دفاع کند و هرکس باید به شیوه خود این کار را انجام دهد. (ر.ک: دیدار با اقشار مختلف مردم روز سی‌ام ماه مبارک رمضان، ۱۳۶۹/۰۲/۰۶ و دیدار جمعی از روحانیون استان لرستان، ۱۳۷۰/۰۵/۳۰).

۷. حضور مسئولان در دانشگاه‌ها

آیت‌الله خامنه‌ای حضور فیزیکی مسئولان در دانشگاه و روبرو شدن با دانشجویان را از عوامل مؤثر در پاسخگویی به شبهات می‌داند.

ایشان می‌فرماید: «خیلی از مطالبی، ابهام‌هایی، سوالهایی که در ذهن نسل جوان در جریان است، در توضیحات مسئولین این سوال‌ها پاسخ داده خواهد شد، ابهام‌ها و گره‌ها باز خواهد شد. من آن وقتی که توانایی جسمی بیشتری داشتم زیاده‌تر در دانشگاه شرکت می‌کردم، الان هم واقعاً اگر بتوانم و مجال و وقت باشد، دوست دارم در فاصله‌های نزدیک به نزدیک در دانشگاه شرکت کنم.» (در دیدار دانشجویان، ۱۳۹۱/۰۵/۱۶).

۸. تماس و ارتباط با نسل جوان

آیت‌الله خامنه‌ای بسیار زیاد تماس گرفتن با نسل جوان را به فضیلت جوان و علما توصیه می‌کنند. ایشان براین باورند که تماس گرفتن و در پی آن فهمیدن سوال‌ها و استفسارهای ذهنی آنها و تبیین نیازهای واقعی آنها بسیار مهم است.

ایشان می‌فرماید: «این قدر که من به فضایی جوان و به علما توصیه می‌کنم که با نسل جوان تماس بگیرید، برای این است با نسل جوان تماس بگیرید، سوال‌های این‌ها را بخواهید، استفهام‌های این‌ها را بشناسید، ببینید وقتی پای صحبت روحانی می‌نشینند، چه می‌طلبند، نه اینکه چه توقع دارند و شما بگویید بلکه چه توقع دارند برای آنها تبیین شود. این شناختن نیازها خیلی مهم است.» (در دیدار جمعی از روحانیون، ۱۳۷۶/۱۰/۰۳).

۹. استفاده از نشریه و میزگرد و بحث‌های دو نفره و سه نفره

آیت‌الله خامنه‌ای توجه ویژه‌ای به مخاطب واقعی و جلسات تحلیلی برای اثر بخشی پاسخگویی به شبهات دارند. ایشان به این منظور به برگزاری میزگرد و انتشار نشریه و بحث‌های دونفره و سه نفره و مانند این کارها اشاره می‌کنند.

ایشان می‌فرمایند: «اهتمام به مخاطب واقعی، فضای مجازی چیز خوبی است فرصتی است ولی کافی نیست... مخاطب واقعی لازم است؛ میزگرد لازم است... نشریه لازم است؛ بحث‌های دو نفره و سه نفره لازم است؛ جلسات تحلیل لازم است؛ این جور با مخاطبان بنشینید و مانند این کارها.» (در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۶/۱۰/۱۷).

۱۰. استفاده از هنر

آیت‌الله خامنه‌ای در بیاناتی ضمن اشاره به اهمیت مسائل علمی و اقتصادی و پیشرفت‌های صنعتی در کنار رشد اخلاقی، همه صنایع و شعبه‌های هنری مانند نقاشی، داستان، نمایش، فیلم را به‌عنوان بهترین ابزار برای انتقال حقایق و روشنگری‌های لازم می‌دانند؛ به نظر ایشان دشمنان اسلام از هنر هم سوء استفاده کرده و می‌کنند؛ به نظر ایشان آنها از هنر برای از بین بردن حقایق و فضایل معنوی و اسلامی و سوق دادن به عیش و عشرت مادی سوء استفاده می‌کنند. ایشان براین باورند که بدون برخورداری از هنر فاخر نمی‌توان مکنونات قلبی را به مخاطبان منتقل نمود.

ایشان در این رابطه می‌فرماید: «هنر بهترین وسیله برای انعکاس همین مفاهیم و همین مسائل است. متأسفانه دشمن اسلام و ایران و شرف و عزت ما از هنر هم سوء استفاده کردند، هنوز هم دارند می‌کنند. از شعر و نقاشی و داستان و فیلم و نمایش و بقیه شعبه‌های هنر به‌عنوان ابزاری برای کوبیدن فضیلت، از بین بردن حقایق و فضایل معنوی و اسلامی و سوق دادن به مادیگری و عیش و عشرت مادی، سوء استفاده می‌کنند. چه کسی

باید این را جبران کند؟ شما جوانان. اگر انقلاب و جامعه اسلامی از هنر فاخر و برجسته برخوردار نباشد، نخواهد توانست مکنونات قلبی خود را به مخاطبان خودش برساند و با آنها ارتباط برقرار کند.» (در دیدار با گروهی از خانواده‌های شهدا و جانبازان و دانشجویان دانشگاه هنر، ۱۳۷۰/۰۸/۰۱).

۱۱. شجاعت در پاسخ به مدعیان اسلامی تا حد شهادت

به نظر آیت‌الله خامنه‌ای حکومت‌ها و علمای دین می‌توانند فساد پیدا کنند و در نتیجه از افراد فاسد، دین صحیحی صادر نخواهد شد. همچنین در بیانات ایشان اشاره شده است که در چنین شرایطی، قرآن ممکن است تحریف شود و خوبی‌ها به بدی و بدی‌ها به خوبی تبدیل شوند. در ادامه تأکید شده که باید موقعیتی مناسب وجود داشته باشد تا افراد بدانند که اقدامشان چه نتیجه‌ای خواهد داشت و پیامشان به دیگران منتقل شود. در ادامه ایشان می‌فرمایند در زمان امام حسین علیه السلام، هم انحرافاتی به وقوع پیوسته و هم فرصت‌هایی برای این کار مهیا شده است. ایشان در نهایت، بیان کردند که اقدام به قیام از طریق امر به معروف و نهی از منکر گاهی به تشکیل حکومت و گاهی به شهادت خواهد انجامید و امام حسین علیه السلام برای هر دو مورد آمادگی داشت.

ایشان می‌فرماید: «حکومت‌ها هم فاسد می‌شوند، علما هم فاسد می‌شوند، گویندگان دین هم فاسد می‌شوند. از آدم‌های فاسد، دین صحیحی صادر نمی‌شود. اصلاً قرآن را تحریف می‌کنند خوب‌ها را بد می‌کنند بد‌ها را خوب می‌کنند، منکر را معروف می‌کنند، معروف را منکر می‌کنند خطی را که به این سمت کشیده است اسلام، می‌آیند و صد و هشتاد درجه عوض می‌کنند به سمت دیگر.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰، ص ۱۹۱).

«باید موقعیت مناسب باشد؛ یعنی انسان بداند که این کار را که کرد، نتیجه‌ای بر او مترتب می‌شود؛ یعنی ابلاغ پیام به مردم خواهد شد، مردم خواهند فهمید، در اشتباه نخواهند ماند، این آن تکلیفی است که باید یک نفری آن را انجام می‌داد. حالا زمان امام حسین علیه السلام هم آن انحراف به وجود آمده است، هم آن فرصت پیدا شده است.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰، ص ۱۹۵). «البته این کار (قیام از طریق امر به معروف و نهی از منکر)، همانطور که عرض کردم گاهی می‌رسد به نتیجه حکومت، امام حسین علیه السلام برای این آماده بود گاهی هم به نتیجه شهادت، برای این هم آماده بود.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰، ص ۱۹۷).

۱۲. توجه به تاریخچه و دعوت به عقلانیت

به نظر آیت‌الله خامنه‌ای در طول تاریخ همواره کسانی بوده‌اند که حکایات و اشعار یا اقوالی بی‌پایه و اساس را برای رسیدن به منافع خود ترویج می‌کرده‌اند تا جایی که در بین جوامع حجیت پیدا می‌کردند و همیشه منشأ پدید آمدن شبهات در میان عموم مردم می‌شدند؛ بنابراین ایشان پرهیز از کارهای غیرعالمانه، غیرمستند، غیرمتکی به منابع و مدارک معتبر را تأکید می‌کند؛ آیت‌الله خامنه‌ای دعوت به عقلانیت و اصرار بر آن را بهترین روش پاسخگویی در این‌گونه موارد می‌داند.

ایشان می‌فرماید: «کارهای غیرعالمانه، غیرمستند، غیرمتکی به منابع و مدارک معتبر، صرف تخیلات و توهمات، این جور کاری مردم را از حالت انتظار حقیقی دور می‌کند، زمینه را برای مدعیان دروغ‌گو و دجال فراهم می‌کند، از این بایستی به شدت پرهیز کرد.

... همیشه عده‌ای این شعرهای شاه نعمت‌الله ولی را در طول سال‌های متمادی و در موارد زیادی بر آدم‌های مختلفی در قرون مختلف تطبیق کرده‌اند که بنده دیده‌ام. گفتند بله، اینی که گفته من فلان کس را، فلان جور می‌بینم، این فلان کس است؛ یک شخصی را گفته‌اند باز در یک زمان صد سال بعد مثلاً، یک کس دیگری را پیدا کردند و به او تطبیق کردند! این‌ها غلط است.

این‌ها کارهای منحرف‌کننده است، کارهای غلط انداز است. وقتی انحراف و غلط به وجود آمد آن وقت حقیقت، مه‌جور خواهد شد، مشتبه خواهد شد، وسیله گمراهی اذهان مردم فراهم خواهد شد، لذا از کار عوامانه از تسلیم شدن در مقابل شایعات عامیانه بایستی به شدت پرهیز کرد.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰، ص ۱۹۶).

۱۳. افشای مأموریت‌های شبهه افکنان از جانب مراکز قدرت

آیت‌الله خامنه‌ای در بیاناتی اشاره کرده‌اند که فشارهایی از سوی قدرت‌های سیاسی و مادی وجود دارد که می‌کوشند اسلام را به زمینه‌های فردی و عقیدتی محدود کنند. اگرچه تعیین تاریخ مشخصی برای شروع این جریان دشوار است، اما این تلاش‌ها در یک قرن گذشته در دنیای اسلام به وضوح مشاهده شده و با شکل‌گیری جمهوری اسلامی تشدید شده است. هدف آن‌ها این است که جنبه سیاسی این ایده را کم‌رنگ کنند و بیشتر به سمت تئوریزه کردن آن به شکل فکری و فرهنگی پیش ببرند. ایشان در ادامه می‌فرمایند که به متفکران و

نویسندگان مأموریت داده می‌شود تا ثابت کنند اسلام به مسائل اجتماعی و زندگی بشر- توجهی ندارد. این تلاش‌ها به‌ویژه در ذهن مخاطبان خودشان مطرح می‌شود. با این حال، متون اسلامی این ادعا را به صراحت رد می‌کنند و مسلمان‌ها باید به این موضوع اهمیت دهند.

ایشان راه حل برون رفت از این شبهه را این‌گونه بیان می‌فرماید که لازم است که تلاش شود تا نظرات اسلام درباره حوزه‌های مختلف زندگی تبیین و ترویج شود. در این راستا، به‌عنوان نمونه ایشان می‌فرمایند، امام صادق علیه السلام در جمعیتی در منا ایستاد، فریاد زد و به مردم گفت که رسول الله صلی الله علیه و آله، امام بوده است تا نشان دهد حرکت دینی صحیح پیامبر چیست. روشنفکران دینی، علما، نویسندگان، محققان و اساتید دانشگاه وظیفه دارند تا این موضوع را تبیین کنند و به اطلاع عموم برسانند، زیرا دشمن در این زمینه سرمایه‌گذاری کرده و تلاش می‌کند تا تصویر معکوس آن را ترویج کند.

ایشان می‌فرمایند: «اصراری وجود داشت و دارد که عمدتاً هم این اصرار از سوی قدرت‌های سیاسی و مادیست بر اینکه اسلام را در عمل فردی و عقیده قلبی منحصر- کنند این تلاش از قدیم بوده است. حالا من نمی‌توانم یک تاریخ معینی را مشخص کنم که از این زمان شروع شده اما از حدود صد سال، صد و خرده‌ای پیش این تلاش در دنیای اسلام به طور برجسته مشاهده می‌شود، در تشکیل دوره جمهوری اسلامی این تلاش مضاعف شده است. سعی هم می‌کند که شکل سیاسی به این کار ندهند و شکل فکری بدهند به تعبیر فرهنگی تئوریزه کنند این را.

به متفکرین و نویسندگان و فعالان فکری و مانند این‌ها مأموریت داده می‌شود تا درباره‌اش مطلب بنویسند و اثبات کنند که اسلام به مسائل اجتماعی، مسائل زندگی، مسائل اساسی بشریت، کاری ندارد. ... اصرار دارند این را در ذهن‌های مخاطبین خودشان اثبات کنند.

..... متون اسلامی صریحاً این را رد می‌کند و ما مسلمان‌ها باید به این مسئله اهمیت بدهیم، این که عرض می‌کنم (ادعای حق) در درجه اول این است تلاش کنیم نظر اسلام را درباره خودش که به کدام عرصه از عرصه‌های زندگی اهتمام می‌ورزد در آنها نظر دارد،

اقدام دارد، تبیین کنیم، ترویج کنیم، بیان کنیم اول قدم این است بعد هم سعی کنیم تحقق پیدا کند.

.... لذا امام صادق علیه السلام در منا در بین جمعیت ایستاد و فریاد زد: «وَهُوَ يُنَادِي بِأَعْلَى صَوْتِهِ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ كَانَ الْإِمَامَ» برای این که بفهماند که حرکت دینی صحیح پیغمبر چیست؟. در سطح دنیای اسلام، روشنفکران دینی وظیفه دارند، علما وظیفه دارند، نویسندگان وظیفه دارند، محققین وظیفه دارند، اساتید دانشگاه وظیفه دارند، این را تبیین کنند این را باید بگویند. دشمن در این زمینه سرمایه‌گذاری می‌کند که عکس این را، نفی این را ترویج کند.» (در دیدار مهمانان کنفرانس وحدت اسلامی و جمعی از مسئولان نظام، ۱۴۰۰/۰۸/۰۲).

۱۴. تبیین وصیت‌نامه حضرت امام به عنوان شاخص امروز و آینده‌پژوهی

آیت‌الله خامنه‌ای با توجه به نیاز مبرم اقشار جامعه خصوصاً جوانان در شرایط پیچیده امروز به یک الگوی ممتاز، بارها از حضرت امام علیه السلام به عنوان شاخص نام برده و در خصوص وصیت‌نامه سیاسی - الهی ایشان به عنوان یک قطب‌نما تعبیر کردند که جلوی وجود شبهه‌ها را می‌گیرد و پاسخ می‌دهد و حتی برای آینده نیز مؤثر می‌داند. ایشان در بیاناتی موضوع توجه نمودن به شتاب علمی و تغییر افکار عمومی در سی سال آینده و بالتبع تصرف افکار گوناگون بر روی اذهان جوانان خصوصاً دانش‌آموزان را بسیار مهم دانسته و از اینکه در آن روز هیچ‌کسی نتواند کاری انجام دهد هشدار می‌دهد.

ایشان می‌فرماید: «وصیت‌نامه امام آشکارا همه مافی‌الضمیر امام را برای آینده انقلاب تبیین می‌کند نباید اجازه داد این شاخص‌ها غلط تبیین شوند یا پنهان بمانند یا فراموش بشوند. اگر این شاخص‌ها را ما بد تبیین کردیم، غلط ارائه دادیم، مثل این است که یک قطب‌نما را در یک راه از دست بدهیم، یا قطب‌نما از کار بیفتد، فرض کنید در یک مسیر دریایی یا از یک بیابان که جاده‌ای هم وجود ندارد قطب‌نمای انسان آسیب ببیند و از کار بیفتد، انسان متحیر می‌ماند.

اگر نظرات امام، بد بیان شد، بد تبیین شد، مثل این است که قطب‌نما از کار بیفتد، راه گم می‌شود، هرکسی به سلیقه خود، به میل خود حرفی می‌زند، بدخواهان هم در این میان از فرصت استفاده می‌کنند، راه را جوری تبیین می‌کنند که ملت به اشتباه بیفتد.»

(خطبه‌های نماز جمعه در بیست و یکمین سالگرد رحلت امام خمینی علیه السلام، ۱۳۸۹/۰۳/۱۴). «سی سال آینده را به همین قیاس کنید. البته با يك شتاب بیشتری، البته شتاب علم در بیست سالی که گذشت یقیناً به مراتب کمتر خواهد بود از شتاب علم و پیشرفت علم و فناوری در بیست سالی که پیش‌روی ماست؛ در سی سالی که پیش‌روی ماست، آن روز ای بسا صاحبان افکار گوناگون و مکاتب گوناگون، نحله‌های منحرف، صاحبان اغراض فاسده، شاید بتوانند خیلی آسان کلاس‌های درس دانشگاه‌های شما را، مدرسه‌های شما را، فرزندان شما را توی خانه‌های شما در مشمت بگیرند، در تصرف بگیرند، شما هم هیچ کار نتوانید بکنید. فکر آن روز را حوزه علمیه باید بکند. مسئول، حوزه علمیه است مسئول دینداری مردم روحانیت است.» (بیانات در دیدار جمعی از اساتید و فضلا و مبلغان و پژوهشگران حوزه‌های علمیه کشور، ۱۳۸۶/۰۹/۰۸).

۱۵. تبلیغات صحیح اسلامی در مقابل تبلیغات غلط غربی

آیت‌الله خامنه‌ای با اشاره به اشرافی که رسانه‌ها و تأثیرات مختلفی که از طریق ابزارهای تبلیغاتی متفاوت بر روی ذهن مخاطبین گذاشته می‌شود، تأکید می‌کند که برای پاسخ به این‌گونه شبهاتی که از راه تبلیغ غلط انجام می‌شود باید از راه تبلیغ ناب و صحیح اسلام مبارزه کرد. ایشان می‌فرمایند: با تبلیغ صحیح می‌توان حقیقت را بیان نموده و چشم بصیرت انسان‌ها را بر حقیقت باز کرد.

ایشان می‌فرماید: «شما می‌دانید که امروز مهارت در تبلیغات یکی از عوامل تعیین‌کننده در زمینه‌های سیاست و اقتصاد و ... است. بسیاری از مردم دنیا، انتخاب‌هایشان در همه زمینه‌ها مانند جنس، سیاست و اقتصاد و ... است. تبلیغات یعنی چه؟ تبلیغات؛ یعنی تبیین يك واقعیت؟! ابدأً ابدأً، تبلیغات؛ یعنی، ایجاد يك تصویر دروغین یا آمیخته از دروغ و راست برای فروش يك جنس، رایج شدن يك سیاست و محبوب شدن يك شخصیت است.

امروز در دنیا تبلیغات این است و غربی‌ها، به خصوص آمریکایی‌ها راهکار را فهمیده‌اند، منظوم رژیم آمریکا نیست. در آمریکا صاحبان سرمایه و صنایع و گردانندگان سیاست و دیگران راه را فهمیده‌اند، فهمیده‌اند که باید در تبلیغات باید استاد شوند و کارشان را در دنیا این‌طور پیش می‌برند. يك حق را به آسانی ناحق جلوه می‌دهند يك دروغ را به آسانی راست جلوه می‌دهند، يك حقیقت را به آسانی کتمان می‌کنند.» (مرکز صهبا، ۱۳۹۱، ص ۱۸).

«حقیقت این است که در نظام اسلامی يك بخش مهم، تبیین و تبصیر مردم است. تبلیغ در منطق اسلام یا تبلیغ در منطق جهانی امروز پروپاگاندهای متداول جهانی از بنیان دوتاست. قامت تبلیغ در اسلام، بصیرت بخشیدن، بیان کردن حقیقت و بازکردن چشم بصیرت انسان‌ها بر حقایق است.» (مرکز صهبا، ۱۳۹۱، ص ۲۵).

«آنچه که بصیرت و بینش انسان در قضایای مختلف و در حوادث گوناگون و زیر غبار تبلیغات جنجال‌آمیز دشمنان تضمین و حفظ می‌کند، دل مؤمن و پاک و نورانی است. حجم تبلیغاتی که دشمنان در طول سال‌ها علیه انقلاب با ترفندهای گوناگون تبلیغاتی به کار برده‌اند حقیقتاً حیرت‌انگیز است. جوان مؤمن، که جان بر کف دست گرفته و آماده مجاهدت است، در معرض تندباد این تبلیغات قرار دارد. اما این تبلیغات گمراه‌کننده و لغزنده نمی‌تواند او را بلغزاند؛ زیرا حقیقت را می‌بیند.» (مرکز صهبا، ۱۳۹۱، ص ۱۹).

توضیح اینکه آیت‌الله خامنه‌ای به نوعی از تبلیغات غربی به‌عنوان یکی از وسایل ایجاد شبهه و درآمیختن دروغ و راست و جلوه دادن دروغ به آسانی در شکل و شمایل راست نام می‌برد و راه پاسخ به این‌گونه شبهات را در گرو ارائه تبلیغ با منطق اسلام می‌داند.

۱۶. پاسخگویی بر اساس شناخت زمانه

آیت‌الله خامنه‌ای بیان می‌کنند شخصی که زمانه خود را می‌شناسد، از اشتباهات در قضاوت‌ها و اوضاع مختلف محفوظ خواهد ماند. او به‌خوبی متوجه وضعیت محیط و جریان‌های جهانی، اهداف و نگرش‌های مختلف می‌شود، و این آگاهی برای همه، از جمله روحانیون، دانشگاهیان، معلمان حوزه و دانشگاه، ضروری است. ایشان همچنین اشاره می‌کنند که برخی افراد راست و دروغ را مخلوط می‌کنند و تحلیل‌هایی نادرست و معیوب ارائه می‌دهند. آنها ممکن است حق و باطل را ترکیب کرده و غذایی که ظاهر آن نشان‌دهنده مسمومیت نیست، به فردی بی‌اطلاع ارائه دهند؛ این نوع تحلیل‌ها می‌توانند در ذهن‌ها تأثیر بگذارند.

ایشان می‌فرماید: «أَلْعَالَمُ بِزَمَانِهِ لَا تَهْجُمُ عَلَيْهِ اللُّوَابِسُ» کسی که زمانه را می‌شناسد، یعنی وقتی اوضاع و احوال محیط خود و محیط پیرامونیش و محیط جهان را می‌داند و می‌فهمد جریان‌های گوناگون جهانی چه کسانی‌اند، کجايند، اهدافشان چیست، چه جور با هم مواجه می‌شوند، دچار اشتباه نمی‌شود در قضایای گوناگون قضاوت اشتباه نمی‌کنند دچار

اشتباه نمی‌شود. این آشنایی برای همه لازم است برای روحانی هم لازم است، برای دانشگاهی هم لازم است، برای معلم حوزه هم لازم است، برای معلم دانشگاه هم لازم است. این یک چیز مهمی است... راست را با دروغ مخلوط می‌کنند می‌آیند یک تحلیل غلط و معیوب از این در می‌آورند... یک لقمه از حق، یک لقمه از باطل را مخلوط می‌کنند، یک غذایی که ظاهرش نشان نمی‌دهد مسموم است، در اختیار کسی که بی‌اطلاع است می‌گذارند و این تحلیل در ذهن‌ها اثر می‌کند.» (پورفاضلی، ۱۳۹۹، ص ۲۷).

۱۷. پاسخ به شبهات نظام از طریق تبیین درست وظایف رهبری

آیت‌الله خامنه‌ای در پاسخ به سؤال یکی از حاضرین در جلسه‌ای که با حضور فرهنگیان در دانشگاه تربیت مدرس داشتند، ضمن تبیین وظایف رهبری، پاسخ کامل را ارائه فرمودند.

بیان یکی از حاضرین در جلسه: «همانطوری که مستحضرید، اصلاح جامعه به اصلاح و تقویت قوه قضائیه آن است عملکرد منفی چند سال گذشته مسئولان این قوه در رده‌های مختلف و حمایت‌های جنابعالی از آنها موجب یأس و ناامیدی دانش‌آموختگان رشته حقوق از اصلاح قوه قضائیه شده است. بنده به‌عنوان یک شهروند در عین حال مطلع نسبت به مسائل حقوقی و آثار منفی عملکرد قوه قضائیه در جدا شدن مردم از اعتقاد نسبت به نظام، انتظار دارم در این مورد تجدیدنظر اساسی بشود.»

پاسخ آیت‌الله خامنه‌ای: «البته من نمی‌توانم ضعف‌های قوه قضائیه را نفی کنم، اما این‌طور هم که این خواهر یا برادر عزیزمان نوشته‌اند و یکسره منفی تلقی کرده‌اند نه، من این‌گونه عقیده ندارم، کارهای خوب، کارهای برجسته و قضات شریف، انصافاً در قوه قضائیه خیلی هستند، البته نقص‌هایی هم هست. این را شما بدانید که من همیشه از سه قوه حمایت کرده‌ام و خواهم کرد. این وظیفه من است رؤسای این سه قوه هر کدامشان تا وقتی که در رأس این سه قوه‌اند، از حمایت من برخوردارند. این به آن معنا نیست که من همه کارهای این سه قوه را قبول دارم، نه، در قوه مجریه و مقننه هم ممکن است چیزهایی بگذرد که من بعضی از آنها را قبول نداشته باشم؛ اما این موجب نمی‌شود که من حمایت را سلب کنم. قوه قضائیه هم همین‌طور است. شما از من گله نکنید که چرا حمایت می‌کنم، من باید از مسئولان قوا حمایت کنم. البته این حمایت، در منظر عام است. در دیدارها، در دستورها و در پی‌نوشت‌ها، انتقاد هست، اعتراض هست، دستور برخی چیزها

هست. بله البته در مواردی که اصلاحی لازم باشد و من بتوانم آن را انجام دهم و دخالت در کار قوا نباشد که نظام آن را به هم بزند، آن دخالت را هم می‌کنم. گاهی ما به بعضی‌ها در جلسات خصوصی تشریح هم می‌زنیم. اما حمایت معنوی عمومی را از هر سه قوه لازم می‌دانم، باز هم انشاء الله حمایت خواهم کرد.» (بیانات در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۷/۶/۱۲).

شبهه مورد اشاره این است: زمانی که رهبری رؤسای سه قوه را با اینکه خطاهای قابل توجه و مهمی مرتکب می‌شوند، همچنان تأیید می‌کند، شبهه می‌شود که مقام معظم رهبری نیز با آنها هماهنگ و همراه است و تذکری به آنها نمی‌دهد، بنابراین نظام از خط عدالت فاصله گرفته و اسلامی نیست و نمی‌توان به آن اعتماد کرد که رهبری به این شبهه پاسخ مناسب را فرمودند.

۱۸. پاسخ به شبهات نظام اسلامی بر اساس واقع بینی و مصلحت اندیشی رهبری

یکی از شبهه‌های رایج در عزل و نصب‌هایی که از طرف رهبری انجام می‌شود این است که از جامعه اسلامی و حاکم فقیه و عادل و جامع‌الشرایط که دارای ولایت مطلقه فقیه است انتظار می‌رود که در اوج عدم خطا و اشتباه قرار داشته باشد. زمانی که رهبر جامعه افراد بی‌لیاقت و ناشایست را در مسئولیت‌های حساس نصب می‌کند، یا اطلاع کافی از آنها ندارد و یا آن مسئولیت‌ها را به درستی نمی‌شناسد یا خودش می‌خواهد که این‌گونه باشد، و این در هر سه مورد به عنوان ضعف رهبر جامعه محسوب می‌شود. بنابراین، این نظام و این حاکم نمی‌تواند مناسب رهبری مردم باشند.

برای مثال: آیت‌الله خامنه‌ای این شبهه پنهان در بیانات یکی از حضرات در جلسه را به زیبایی و صداقت و واقع بینی پاسخ می‌دهد.

بیان یکی از حضرات در جلسه: «با آرزوی پیروزی و سرفرازی برای اسلام و اسلامیان عزیز و بالاخص حضرتعالی و سایر خادمان اسلام مبین در یک جامعه اسلامی، قاعدتاً باید شایسته‌ترین و لایق‌ترین مؤمنان در سمت‌ها و مسئولیت‌ها باشند. با این مقدمه چرا افرادی که از طرف حضرتعالی به سمت‌ها و مسئولیت‌ها گمارده می‌شوند، نه دارای سلامت نفس، نه توانایی مدیریت و نه شیفته خدمت هستند؟! خواهشمندیم برای تقویت اسلام عزیز و جبهه ولایت، افرادی بی‌طرف و مستقل و توانا را منصوب فرمایید.»

پاسخ آیت‌الله خامنه‌ای: «البته شما بدانید من نیتم این است که بهترین آدم‌ها را در رأس مسئولیت‌ها ببینیم و بگمارم، در این شکی نداشته باشید در این زمینه‌هایی هم که حالا مواردی را ذکر کردید و من نام و مسئولیت آنها را نخواندم. سعی کردم بهترین‌ها را انتخاب کنم. البته کار گزینش سخت است آدم کنار که نشسته، عیب‌ها را می‌بیند احیاناً بعضی انگیزه‌ها ممکن است دخالت کند و آدم عیبی را بزرگتر از آنچه که هست ببیند محسنات را نبیند و مقایسه بین آدم‌های مختلف برایش میسر نباشد. این کار خیلی سخت است. ما سعی‌مان این است که از آدم‌های خوب و توانا استفاده کنیم. البته بعضی‌ها را در جاهایی می‌گماریم، اما بعد از مدتی احساس می‌کنیم که مناسب آنجاها نیستند طبیعتاً آنها را برمی‌داریم؛ از این کارها هم بلدیم! این‌طور نیست که همیشه نصب باشد، گاهی هم عزل است. منتها عزل هم دو گونه است گاهی از روی خشم و ناراحتی و گاهی از روی مصلحت اندیشی است، اینها هم وجود دارد.» (بیانات در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۷/۰۶/۱۲).

۱۹. لزوم دقت و تحلیل منطقی شبهات مطرح در جامعه

امروزه برخی شبهه‌ها - این‌گونه است که هدف نهایی آنها برمی‌گردد به عدم کارآمدی دین اسلام جهت اداره حکومت - از بیان خلأهای قانونی یا تداخلات ساختاری دکترین نظام به شکل ساختگی و با استفاده از جهل مخاطب شروع می‌شود؛ آیت‌الله خامنه‌ای پس از تأمل عمیق در این‌گونه شبهات و تشخیص اهداف بعدی آنها ضمن بیان ارزش و جایگاه رفیع ارکان نظام از طرق مختلف به پاسخگویی پرداخته و دفع شبهه می‌کند. ایشان در پاسخ به سؤال یکی از حاضران در خصوص مداخله رهبری در انتخابات مجلس خبرگان و بررسی صلاحیت داوطلبان، به تبیین وظایف شورای نگهبان پرداخته و از این طریق به رفع شبهه ایجاد شده پرداختند.

سخن یکی از حاضران در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تربیت مدرس: «مستحضرید که انتخابات مجلس خبرگان با همه اهمیتش در پیش است و متأسفانه فضای تشکیک و تردید در نحوه بررسی صلاحیت داوطلبان توسط شورای محترم نگهبان به هر دلیلی، واقعیتی انکارناپذیر است. آیا صلاح می‌دانید همچنان که از حضرت امام شاهد بودیم در این امر مداخله نمایید؟ به هر حال بررسی صلاحیت کاندیداها توسط شورای نگهبان کم و بیش

مشکلات دورِ مورد اشاره منتقدان را دارد. آیا بهتر نیست با توصیه حضرتعالی شورای نگهبان این امر را به مراجع معرفی شده از سوی جامعه مدرسین ارجاع دهد تا این شائبه رفع گردد؟»

نکته: شبهه پنهان در این بیان این است که نظام اسلامی حاکم فعلی طوری طراحی شده که در تأیید صلاحیت‌ها از یک جریان خاصی حمایت می‌شود خصوصاً که این روند در جریان انتخابات بیشتر نمایان می‌شود؛ و مورد بعدی اینکه با وجود عملکرد منفی در مسئولان عالی‌رتبه نظام، رهبری جامعه که فردی عالم و با تقوا می‌باشد همچنان آنها را تأیید می‌کند و این یعنی فاصله گرفتن ولی فقیه جامعه اسلامی از تقوا و عدالت.

پاسخ آیت‌الله خامنه‌ای: «شورای نگهبان خودش امتحان نمی‌کند، ممتحن کس دیگری است. اداره کار دست شورای نگهبان است. و الا شورای نگهبان وقتش را ندارد که بخواهد بنشیند و امتحان کند. البته صلاحیتش را انصافاً دارد این آقایانی که امروز در این شورا هستند به استثنای يك نفر که در زمان بنده منصوب شدند، کسانی هستند که حضرت امام اینها را منصوب کردند؛ یعنی به اجتهاد و عدالت اینها امام شهادت داده‌اند بنابراین جای شبهه نیست. این بزرگواران خودشان امتحان نمی‌کنند. از مدرسین قم افراد شایسته و بی‌طرف را می‌آورند و امتحان می‌گیرند. امتحان هم آن‌طور که اعلام کردند کتبی است بدون نام و بدون سربرگ. بنابراین هیچ شائبه‌ای وجود ندارد. این شبهه دوری هم که گفتند حرف غلطی است. به خاطر اینکه این شورای نگهبان را رهبر فعلی که معین نکرده، رهبری قبل معین کرده‌اند، این خبرگانی هم که می‌آیند نمی‌خواهند که رهبری فعلی را انتخاب کنند، رهبری بعد را انتخاب خواهند کرد. این چه دوری است؟ اگر این رهبری فوت کند یا به هر دلیل دیگری کنار برود آن وقت رهبری بعد را آنها انتخاب خواهند کرد. والا رهبر فعلی را که نمی‌خواهند انتخاب کنند.

بنابراین هیچ دوری نیست. شما که بحمدالله دانش آموخته و فاضل هستید باید روی مسائل دقیق شوید و فکر کنید. بالاخره هر کاری و هر امتحانی يك مرجع دارد، يك عده هم ممکن است قبول نداشته باشند، مهم این است که ما بدانیم این صلاحیت در آن‌جا هست. هم ممتحنین آدم‌های حسابی هستند و هم کسانی که مدیران امتحان خواهند بود

و رشته کار در دست آن‌هاست، مردمان شایسته‌ای هستند. ان‌شاءالله مشکلی پیش نخواهد آمد.» (بیانات در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۷/۰۶/۱۲).

۲۰. توجه به کمیت و کیفیت مخاطبان و نوع رسانه

آیت‌الله خامنه‌ای در پاسخگویی به شبهه به کمیت و کیفیت مخاطبین و نوع رسانه انتخاب شده بسیار اهمیت داده و معتقد است اگر در این مسائل دقت نشود نه تنها شبهه‌ای رفع نمی‌شود بلکه شبهات بیشتر نیز می‌گردد.

ایشان می‌فرماید: «برنامه‌های دینی باید نسبت به دین شبهه‌زدا باشد، نه شبهه‌زا. من گاهی بعضی بیانات دینی را از تلویزیون، از رادیو گوش می‌کنم و می‌بینم شبهه ایجاد می‌کند، حدیث سستی، حرف سستی، حرف نامعقولی، مطلبی که در جمع مثلاً بیست نفری یا پنجاه نفری یک عده مؤمن مخلص گفتنش خوب است و ایمان آنها را زیاد می‌کند در سطح میلیونی مردم به زبان آوردن جز اینکه ایمان عده‌ای را سست کند و در ذهنشان تردید ایجاد کند هیچ فایده دیگری ندارد. از این چیزها باید پرهیز کرد. بیان و تبیین دینی باید شبهه‌زدا باشد. روشن، قوی، هنرمندانه و متنوع باشد، شبهه‌زا و کلیشه‌ای نباشد.» (شیرازی، ۱۳۸۹، ص ۱۲۸).

۲۱. پاسخ قوی و مستند به پرسش‌های اصلی جوانان

آیت‌الله خامنه‌ای توجه به اولویت در پاسخ به نیازهای جوانان و شناخت شبهات اصلی و حقیقی هنگام پاسخ به آنها را از نکات مهمی می‌داند که موجب برطرف شدن عوارض شبهات خواهد شد.

ایشان می‌فرماید: «جوان اگر بداند که اینجا مشکل دینی او حل می‌شود باشوق به نماز جمعه خواهد آمد، در دانشگاه مدرس آمده و حرفی را مطرح کرده یا کس دیگری آمده و سؤالی مطرح کرده است. یا شبهه‌ای را دست به دست گردانده‌اند. حالا این جوان مضطرب است. تا وقتی که این شبهه در دلش کارگر شود و او را معتقد کند، خیلی فاصله دارد، اینطور نیست که تا چیزی گفتند باور کند. او منتظر شما است. ببیند چه می‌گویید؟ منتظر روحانی است. منتظر مدعی تعلیم دین است. می‌خواهد ببیند او چه می‌گوید؟ به نماز جمعه می‌آید، می‌بیند ما سراغ یک مطلب خیلی بیگانه از این حرف رفته‌ایم ولو مطلب قوی هم باشد، پاسخگوی او نیست. پس مطلب باید قوی باشد مستند، منطقی، قانع‌کننده و متناسب

با سؤال و استفهام و استفسار روحی و فکری او باشد؛ یعنی متناسب با نیاز این می‌شود آن مطلب درست و قوی.» (بیانات نهمین گردهمایی سراسری ائمه جمعه، ۱۳۷۲/۰۶/۲۸).

۲۲. لزوم فراهم کردن زیرساخت‌های قوی پاسخگویی توسط حوزه‌های علمیه

آیت‌الله خامنه‌ای معتقد است که باید ظرفیت‌هایی به شکل پایدار و تخصصی و آینده‌نگر وجود داشته باشد که همیشه آماده برای پاسخ به هر گونه شبهه باشند.

ایشان می‌فرماید: «از اصل دین، از تعبد به دین، از مسئله تشیع تا برسد به نظام جمهوری اسلامی و برسد به بقیه چیزهایی که وجود دارد دائم شبهه خلق می‌کنند. کسانی هستند در داخل که ابزار آنها می‌شوند ... و هر یک نفری که بتواند با رایانه کار بکند یک رسانه است. می‌نشینند پخش می‌کنند شبهات را، حرف‌ها را، جوان‌های مؤمن را، جوان‌های سالم را گمراه می‌کنند. این‌ها را باید شناخت ... حوزه‌های علمیه باید این قابلیت را در خودشان فراهم بکنند قابلیت سینه به سینه شدن با این لشکر بی‌تعداد عظیم دشمنی و دشمن، که به سمت ایمان مردم، اعتقادات مردم، به سمت سلامت نفس مردم، به سمت عفت جوانان، سرازیر می‌شود.» (اولین جلسه درس خارج فقه در سال تحصیلی، ۱۳۹۵/۰۵/۱۶).

۲۳. تأکید بر وحدت بین مذاهب اسلامی و پرهیز از دامن‌زدن به شبهات

آیت‌الله خامنه‌ای با بصیرت عمیق و هوشمندی بالای خود سر منشأ عمده ایجاد شبهات را که برخاسته از اختلافات بین مذاهب است، تشخیص داده و روش مقابله با آن را تلاش برای رفع اختلافات می‌داند.

ایشان می‌فرماید: «شیطان امروز که از راه اینترنت و ماهواره و روش‌های ارتباطی مدرن و فوق مدرن سراغ شما می‌آید، حرف‌های مدرنی هم دارد، سخت‌افزارش هم مدرن کرده، نرم‌افزار مدرن هم دارد. شبهه‌آفرینی دارد، اخلال در عقیده دارد، پول هم دارد، ایجاد تشویش در ذهن دارد، تزریق ناامیدی دارد، ایجاد اختلاف دارد ... مثل ریگ پول می‌ریزند. برای اینکه در بین سنی‌ها، اجتماع ضد شیعه درست کنند، این از این طرف، از آن طرف هم به یک گوینده به اصطلاح شیعی پول می‌دهند که در تلویزیون به نام شیعه، ام المؤمنین عایشه را متهم کند، قذف کند، اهانت کند. روش‌ها این‌هاست شما در مقابل این روش‌ها چه کار می‌کنی؟ سنی چه کار می‌کنی؟ شیعه چه کار می‌کنی؟ از کارهای این‌ها گول نخوریم، اختلاف برای آن‌ها شیرین و بزرگترین نعمت است.»

نتیجه‌گیری

حفاظت و صیانت از دین و اعتقادات قلبی صحیح، همواره لازم بوده و در این شرایط که عصر ارتباطات گسترده و اطلاعات سرشار می‌باشد، به‌علت وجود سیل شبهات مختلف با اهداف و نیات متفاوت و بعضاً بسیار شوم و پلید، واجب‌تر نیز شده است. در تحقیقی که گذشت به روش‌های پاسخگویی به شبهات از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای پرداخته‌ایم. دریافتیم که ایشان روی راهکارهایی که ناظر به آمادگی لازم قبل از مواجهه شدن با شبهات باشد، بسیار تأکید دارند. به کارهای سازمانی و منسجم با مدیریت حوزه‌های علمیه معتقد می‌باشند. پاسخگویی به شبهه را منحصر در جواب علمی نمی‌بینند؛ بلکه همزمان، به شکل و نوع و قالب ظاهری آن نیز توجه خاصی دارند. روی پاسخگویی به جوانان بسیار حساس هستند و به شرایط مخاطب و انگیزهای آنها و شرایط زمان و مکان اهمیت می‌دهند. معمولاً مخاطبان ایشان غیر از دریافت جواب شبهه خود، دشمن‌شناس شده و به ریشه و عمق شبهه درگذشته و حال و آینده پی‌برده و به قدرت پاسخگویی اسلام در این زمینه‌ها اعتراف می‌کنند.

فهرست منابع

قرآن کریم
نهج البلاغه

۱. پورفاضلی، سید امیر، دشمن شناسی، چاپ دهم، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۹ش.
۲. خامنه‌ای، سید علی، حلقات انسان ۲۵۰ ساله، چاپ نود و دوم، قم: مؤسسه ایمان جهادی، ۱۴۰۰ش.
۳. خمینی رحمته الله علیه، روح الله، صحیفه نور، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمته الله علیه، ۱۳۶۸ش.
۴. شیرازی، علی، پرتوی از خورشید، چاپ بیست و یکم، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۹ش.
۵. صلح میرزایی، سعید، جهاد تبیین، چاپ هشتم، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۴۰۰ش.
۶. مرکز صهبا، دغدغه‌های فرهنگی، چاپ سی و هفتم، قم، مؤسسه ایمان جهادی، ۱۳۹۶ش.
۷. سایت مقام معظم رهبری، Khamenei.ir

